

(melyet Gálos, úgy látszik, nem ismer): „Ha a ballada, czéljához képest, a tetemre hívás *törvényes szokásain* metalán túlment: költeményben ezt megbocsáthatónak vélte a szerző“.

Ennyit Gálos czikkére. Kívánatos, hogy mások is hozzászóljanak a tárgyhoz. Hadd tudódjék ki — főkép ez érdeklí a MNy.-et — mely vidékeken van még divatja a nép közt a *pörosztás*-nak. Hogy N.-Szalontán élt-e, él-e, annak Móczár József járhatna végire.

LEHR ALBERT.

A magyar nyelv szláv jövevényei.

VIII.

Mint minden nyelvészeti kutatásban, a jövevénytiszavak vizsgálata terén is a legfontosabb a hangtani rész. A hangmegfelelések szigorú mérlegelésével lehet a jövevénytiszavak terén is a legkétségtelvenhatóbb eredményeket elérni. Csakhogy nem minden hangtani érvnek van döntő szava; ha valahol, hát itt helyén való idéznünk OBLAK V. következő mondását: „Ich glaube, dass sich die sprachlichen Tatsachen nicht nach unserer Theorie zu modifizieren haben, sondern dass letztere sich den Tatsachen anbequemen muss, mögen dieselben noch so sehr unserer Systemisierungssucht widerstreben“ (Maced. Studien 59. I.). Döntő szava csak az olyan érvnek van, a mely egy második feltevést kizáró elven alapul.

A következő sorokban már most összeállítottam nyelvünk szláv jövevényeinek néhány hangtani megfelelését s mindegyik megfelelés értékéről elmondom a nézetemet.

1. §. Összláv *-f-* (írva *-tj-*, *-tj-*nek is) = ó-egyh. szláv, bolg. *-št-*, *što-* és *ča-*nyelvj. szerb-horv. *-ć-*, kaj.-horv., szlov., or. *-č-*, cs., t., lengy. *-c-*:

a) Magy. *-st-*: *mostoha* (alakv. *mostaha*, *mustaha*, *mustoha*, *mustuha*, *mostha*, *mosta*) < egyh. szl. *maštecha*, bolg. *màšteha* (alakv. *maštiha* GEROFF, *mšćea*, *mštea*, *mšća*, *mošća*, *mšćea*, Arch. XX. 594., *moštea* Mac. Stud. 64., *maštaha* Sbornik III. 491., *mštea* Jagić-Festschr. 323.), szerb-horv. *màčeha*, kaj.-horv. *mačaha* (Jambr., Belloszt., alakv. *mačaha* Belloszt., *mačuha* Jambr.), szlov. *máčeha*, or. *màčeha*, *màčeha*, cs. *macecha*, t. és lengy. *macocha* | *nyüst* (alakv. *nyist*) < bolg. *nìsti* (plur. fem.)*

b) Magy. *-cs-*: *szērēncse* (alakv. *szereńcsa*) < szlov. *srenča* (Mikl. Vergl. Gr. I. 309.), *srěča*, hazai szlov. *srāča* (PÁVEL, Vas-hidegkuti nyelvj. 35.**), kaj.-horv. *srěča* (Belloszt., Jambr., *srēča*

* E szóról a MNy. egyik legközelebbi számában fog megjelenni fejtegetésem.

** A következő sorokban rövid. PÁVEL.

Arch. XXIX. 329.), što- és ča-nyelvj. szerb-horv. *srěća*, ó-egyh. szláv *srěšta* (occursus, olv. *srěšťa*). A szó eredete vizsgálatánál figyelembe veendő, hogy „glück“ jelentése csakis a szerb-horv.-szlovénben van e szónak || *lěncse* (alakv. *lōncse*) < szlov.² *lěncā* (MIKL. Vergl. Gr. I. 309., EtWb.), *lěča*, hazai szlov. *lěča* (PÁVEL 42.), kaj.-horv. *lěča* (JAMBR., alakv. *leča* Belloszt.), szerb *lěca* (VUK³, alakv. *lěce* semleges n. VUK³, ugyanígy ča-horv. *lěce* LESKIEN, Quantität 546.), bolg. *lěšta* (maczedóniai alak, ugyanott alakv. *lešća*, *lěšća* OBLAK Mac. Stud. 55., 59.). A többi szláv nyelvben a szó nincs meg, illetőleg ha megvan, magyar eredetű, vö. kisor. *lěncā* (ŽEL.), t. *lanča*.

Míthogy szóvégi *-sta*, *-stya* > magashangúaknál *-ste*, *-stye* nyelvünkben változatlanul megmaradt (vö. *ostya*, *sekrestye*, *beste*, *bestye*), *szěrěncsa* > *szěrěncse*, *lěncsa > *lěncse* szavakbeli *-cs-* hangnak már az átadó szláv nyelvben meg kellett lennie; egy bolgár nyelvi *srěšta, *lěšta* tehát a m.-ban *st*-vel maradt volna meg. Hogy a m. n után meghagyja az idegen *st*-t, azt *Konstantinápoly* nevével bizonyíthatjuk, mely a régi m. nyelvben is *-nst*-vel hangzott (vö. MELICH, Szikszai Fabricius szójegy. 233. jegyzet és az itt levő adatokhoz Döbr. cod. 56.; más példa erd. m. *instální*).

c) Magy. *ty*: *gatyá* (alakv. *gatyé*, *gagya*, *gattyá*) < szerb-horv. što-nyelvj. *gāće* (fem. plur., így lesz a ča-nyelvj.-ban is vö. MNy. VI. 19.), a többi nyelvben: kaj.-horv. *gaće* (BELLOSZT., JAMBR., de m. eredetű JAMBR. indexében található *gachya*, olv. *gaća*?), or. *gāci*, bolg. *gāšti* (lásd Bern. EtWb., alakv. *gašči* stb. OBLAK Mac. Stud. 64., 65.) | *kótyavetye* (alakv. *kottyavettye*, *kotyevetye*, *kótya*) < szerb-horv. što-nyelvj. *ko(h)óce veće* > *koćeveće* (= quis vult majus sc. dare, a származtatást l. RÉVAI NIK., Ant. 89., MIKL. SlavEl.), magy.-ból hazai szlov. *kūčavāča* PÁVEL 30.) | *kútya* (tugurium, elavult szó) < szerb-horv.: što-nyelvj. *kūća*, ča-nyelvj. *kūća*, a többi nyelvben ó-egyh. szláv *kāšta*, bolg. *kāšta*, kisor. *kūća*, szlov. *kōća* | *parittya* (alakv. *paritya* vö. NySz.) < szerb-horv.: što-nyelvj. *prāća*, ča-nyelvj. *prāća*, a többi szláv nyelvben: egyh. szláv *prašta* (ebből or. *prāšća*), bolg. *prāšta* (bogen, OBLAK Mac. Stud. 55., schleuder, steigbügel GEROFF), lengy. *proca*, szlov. *praća* (alakv. *prěćá*, *frāća* stb.) kaj.-horv. *prečka* (kicsinyítés *preča-ból) * | *pōtye* (alakv. *pōtye*, csakis tájszó l. MTsz.: lisztpép, derczepuliszka) < szerb-horv. što-nyelvj. *pīća* (nahrung, futter); többi nyelvben: egyh. szláv *pišta*, bolg. *pišta* (GEROFF-PANČEFF), or. *pišća*, szlov. *pīća* (nahrung, bes. viehfutter) | *szretya* (szerencse tréfásan kártyázás közben Bács-Bodrog vm.-ben MTsz.) < szerb-horv. što-nyelvj. *srěća*, a többi megfelelést lásd a *szereencse*-nél.

Az *-st*-vel hangzó szavak egyh. szláv: bolgár eredetűek, a *-cs*-vel hangzók kaj.-horv. szlovén nyelvi átvételek, míg a *ty*-ét

* Megjegyzem, hogy nincs tisztázva a m. *parittya* *i*-je és a szlov. kaj.-horv. alak viszonya a többi szláv alakhoz; az *-št*-∞*é*∞*č*-t MIKL. EtWb.-jában *-ktj*-ből eredezteti.

feltüntetők a szerb (= ōto-nyelvj. szerb-horv.) nyelvből kerültek. A szerb *ć*-nek tehát a m.-ban *ty* felel meg; ez lehet egyszerű hanghelyettesítés (a *ć* képzésére vö. BROCH OL. Die Dialekte des südlichsten Serbiens 36.), de lehet, hogy az illető magyar szó olyan szerb nyelvjárásból való, a hol az irod. *ć* *ty*-nek hangzik (vö. BROCHnál 37—41., VUK³ szótára alphabetumában *ć* = m. *ty*). A magyar szavak eredetének ezen megállapításában figyelmen kívül hagyjuk az egyes szláv nyelveken belül tapasztalható nyelvjárás eltéréseket, ilyenek pl. hogy vannak szerb nyelvjárások, a hol *ć* helyett *č*-t mondanak (pl. *gaće* = gatyá, vö. BROCHnál 37. és 26. l., átmeneti nyelvjárások a bolgárhoz Arch. XVII. 456.) s viszont sok bolgár nyelvjárásban *št* helyett *ć* járja (pl. *kuća* = kútya vö. OBLAK, Maced. Stud. 55. s köv. l.).

2. §. Összláv *-ktb* (írva *-kti-*, *ktj*-nek is) = egyh. szláv *štb*, bolg. *-štb*, szerb-horv. ōto- és ča-nyelvj. *-ć*, kaj-nyelvj. *-č* stb. a megfelelőek ugyanazok, mint ősszláv *-t'*-nél (lásd 1. §):

Magy. *-st*: *pest* (kemencze OklSz. és maira vö. MTsz., táj-szó, régebben talán elterjedtebb volt, ebből *Pest* tulajdonnév, lásd a III. fejezetben mondottakat) = egyh. szláv *peštb* (specus, fornax Lex. p.), bolg. *peštb* (ofen); — a többi nyelvben: szerb-horv. ōto-nyelvj.: *pěc* (gen. *pěci*: ofen VUK³), ča-nyelvj. *péc* (gen. *pěci*), kaj-nyelvj. *pěč* (JAMBR.), szlov. *pěč*, or. *pečb* (gen. *pěci*), kisor. *pěč* (gen. *pěci*), cs., t. *pec*, lengy. *piec*.

Az *-st*-vel hangzó m. szó csakis egyh. szláv: bolgár eredetű lehet; megjegyzem, hogy a mai bolg. irodalmi kiejtésben és sok bolg. nyelvjárásban az *-štb*-re végződő szavak a határozatlan nom.-i alakban *-š*-sel hangzanak, tehát *peš*, *noš* (= *noštb*) stb.

3. §. Összláv *-d'* (írva nyelvészeti művekben *-di-*, *-dj*-nek is) = egyh. szláv *žd*, bolg. *žd*, szerb-horv.: ōto-nyelvj. *d'** ča-nyelvj. *j*, kaj-nyelvj. *d'* és *j* (Arch. XXIX. 329, XXXI. 542., XXXII. 55, 56.), szlov. *j* (hazai szlovénben *gy* is), t. *z* ~ *dz*, cs. *z*, lengy. *dz*, or. *ž*:

a) Magy. *zsd* (> *e* elé kerülve később *zsgy*): *mészgye* (régibb alak *mezšda* > *mezšde*) = egyh. szláv, bolg. *meždà*; — a többi szláv nyelvben: szerb-horv. ōto-nyelvj. *měd'a*, ča-nyelvj. *meja*, kaj-nyelvj. *měd'a*, *meja* (VONDRÁK, Vergl. Gr. I. 6. *medja*, Arch. XXIX. 328., BELLOSZT., JAMBR.), szlov. *měja* (vö. hazai szlov. *mědě* több. nom., határjelölésekben PÁVEL 6., 106., 120.), cs. *meze*, lengy. *miedza*, or. *mežà* || *rozšda* (alakv. *rězšda*, *rezšda*) = egyh. szláv, bolg. *rěždà*; — a többi szláv nyelvben: szerb-horv.: ōto-nyelvj. *rd'a*, ča-nyelvj. *rjà*, kaj-nyelvj. *ard'a*, *hěrd'a*, *herd'a* (írva JAMBR., BELLOSZT. szótáraiban magy. *gy*-vel, lásd rubigo, aerugo szavaknál), szlov. *rjà* (hazai szlov. *ard'a*, kicsiny. *ardajca* PÁVEL 34., 120.), or. *ržà*, t. *rdza* (CZAMBEL, Reč), vö. cs. *rzavj*.

* Olyan betűnk, a melyet e hang jelölésére ma a latin betűs szerb-horv. írásban használnak, nem volt; helyette *d'*-t írunk.

b) Magy. *gy*: *mëgye* (< régibb alak *megya*) < vö. a szláv megfelelőket a *mezsgye* szónál | *ragya* (< régibb alak *rogya*, alakv. *rotya*) < vö. a szláv megfelelőket a *rozszda* szónál.

Az e szakaszban tárgyalt m. szavak közül a *-zsd*-vel hangzók egyházi szláv: bolgár átvételek, a *gy*-vel hangzók pedig lehetnek szerb-horv. što- vagy kaj.-nyelvjárásból átkerült szavak, de származhatnak a hazai szlovén nyelvől is. A kaj.-horvátban és a hazai szlovénben e szavakban *gy* a hang, míg a szerb-ben (= što-nyelvj. szerb-horv.) vannak olyan nyelvjárások, a hol e szavakban *gy* hangzik (vö. *rdã*, *medã* BROCH 41., tulajdonkép átmeneti nyelvjárások lásd Archiv XVII. 456.). Az irodalmi szerb-ben ugyanis a *d' = dž* (vö. BROCH 37., lásd még Arch. XVII. 456., kaj.-nyelvj. *dž*-re JAGIČ, Zur Entst. II. 35.), s ebből a magyarban legfeljebb hanghelyettesítéssel lehetne *gy*. Lehetséges azonban egy más magyarázat is; a mi *ragya*, *megye* szavaink szláv nyelvi *rja*, *meja* alakokból is keletkezhetnek. Hangzóközi vagy *r* utáni m. *j*-ből a Dunántúli m. nyelvjárásokban *gy* is lett. Ez történhetett a két jövevényszóban is.

E fejtegetéseinkben figyelmen kívül hagyjuk, hogy ma vannak bolgár nyelvjárások, a hol *žd* helyett *d'*-t (vö. OBLAK, Maced. Stud. 10., *mëd'a*, *řd'a*, *rëd'a* u. o. 60., nyug. bolg. és átmeneti nyelvj. MILETIĆ Ostbulg. 40., OBLAK Arch. XVII. 456., BROCH 37.), *j*-t (vö. OBLAK, Mac. Stud. 66.) is mondanak, mert e sajtáságok a nyelvjárásokban aránylag újabb keletűek.*

4. §. Összláv *šč* [BERN EtWb. 4.; eredeti *stj*-ből vagy *sk* + *j*, *e*, *o*, (*i*-, *ei*-ből való) *i*, (*æ*-ből való) *ě*, *ę* lásd LESKIEN, Gr. der altb. Spr. 35., 41., 52. §§], ó-egyh. szláv *š't'* > *št*, bolg. *št*, szerb-horv. što-nyelvj. *št*, ça-nyelvj. *šć*, kaj.-nyelvj. *šč*, szlov. *šč*, cs. *št'* (ó-cs. *šč*), t. *št'* (ó-tót *šč* volt, a minek emléke Pöstyén-nek a Zobori 1113. évi oklevélben levő *Piscan* neve = *Pišćan* s vö. Kijevi level. *šč*), lengy. *szcz*, or. *šč*:

a) Magy. *cs*: *csáva* < kaj.-horv. *ščava* (BELLOSZT.), szlov. *ščava*, szerb *štava*, bolg. *štava* | *csevicza* < cs. *štavice* (sauerbrunnen), t. *štavica* (tót eredetűnek állítja ASBÓTH Izvj. VII. 4., 260., 296.) | *csorba* (alakv. *csërba*) < egyh. szláv *štrǣbъ* (-a, o mellékn.), bolg. *štrǣb* (-a, o GEROFF), szlov. *ščřb* (schartig PLETERŠ), egyéb alakokat l. MIKL. EtWb. 300. | *csuka* < bolg. *štuka*, szerb-horv. što-nyelvj. *štuka*, kaj.-nyelvj. *ščuka* (BELLOSZT., JAMBR.), *šćuka*, (Belloszt. 2. rész 463.). szlov. *ščuka*, hazai szlov. *ščuka* (PÁVEL 27.), t. *štuka* (nyelvj. *ščuka* CZAMBEL Reč), cs. *štika*, lengy. *szczuka*, or. *ščuka*.

b) Magy. *st*: *palást* < egyh. szl. *plāstъ*, szerb-horv. što-nyelvj.: *plāst* (gen. *plāšta*), kaj.-nyelvj. *plāšč* (JAMBR., BELLOSZT., *plāšč* BELLOSZT.), szlov. *plāšč*, cs., t. *plāšt* (ó-cs. *plāšě*); — etymolo-

* E szakaszba tartozó más szláv eredetű szavaink nincsenek; nincs tisztázva, a *magyal* ~ *muzsdaly* viszonya, melyről vö. SIMONYI Nyr. XXXVI. 232. lapján levő véleményét is.

giára lásd MIKL. EtWb. | *poloska* > tót, morva cs. *ploščka*, *ploška* (RANK, JUNGM., származék *plosk** melléknévből).*

Az e szakaszban tárgyalt m. szavak közül a *cs*-vel hangzók olyan szláv nyelvből valók, a hol *šč*-vel vannak meg e szavak. Ez a nyelv pedig a bolgár nem lehet, bár itt ma egy-egy nyelv-járásban *šč* is található (vö. Arch. XVII. 456., egyéb megfele- lések *šč*, *šč* OBLAK Maced. Stud. 58., 62.). Az *št*-t feltüntető *palást* vagy szerb (ma a szerb-horv. nyelvjárásokban van *šč* OBLAK Maced. Stud. 58., *šč*, REŠETAR Štok. Dial. 135., *š* Arch. XXIX. 331., *š* Arch. XVII. 453.) vagy egyh. szláv ~ bolgár (bolgárban *št* mellett *š*t is van a nyelvjárásokban), míg a *poloska* tót eredetű nyelvünkben.

5. §. Összláv *-dl-*, ó-egyh. szláv, bolg., szerb-horv., or. *-l-*, szlov. *-l-* és *-dl-* (vö. Arch. XVI. 156., VONDRÁK Fris. pam. 20., BERN. EtWb. 261.: *edla* szónál, *motovidlo* PLET.), t., cs. *-dl-*, lengy. *-dl-*:

a) Magy. *-ll-*, régibb *-dl-*: *villa* (alakv. *vidla*, *vëlla*) < t. *vidly* (fem. plur., nyelvj. *vily*), cs. *vidle* (fem. plur. alakv. *vidle*, *vidly*), lengy. *widła*, *widły* (f. plur.); or. *vily* (f. plur.); szlov. *vile* (fem. plur.), szerb-horv. *što*-nyelvj. *vile* (fem. plur.), *ča*-nyelvj. *vila* (több. nom. *vīl* LESKIEŃ Unters. 567.), kaj.-nyelvj. *vita* (JAMBR.), *vile* (több. nom. alakv. *ville* magy. eredetű? BELLOSZT., JAMBR.), bolg. *vila* | *silla* (csak nyelvj.-ban MTsz.) < t. *šidlo* (alakv. *šilo* is), cs. *šidlo* ~ *šidlo*, lengy. *szydło*, or. *šilo*, szlov. *šilo* és *šidlo*, szerb-horv. *što*-nyelvj. *šilo*, *ča*-nyelvj. *šilo*, kaj.-nyelvj. *šilo* ~ *šilo* (BELLOSZT., JAMBR.), bolg. *šilo*.

b) Magy. *-l-*, a melyből a magyarban *-ly-* is fejlődött: *pólya* (régibb alak s mai nyelvjárási változat *póla*) < hazai szlov. *povijalo* (madzag, KÜZMICS, Ján. XI. 44., Mikl. EtWb. 390.), osztr. szlov. *povijalo* (binde, windel PLET.), t. *povijadlo* (pólya), cs. *povijadlo* id. | *nyoszolya* (alakv. *nyoszola* CzF., *noszola* Murm. 146. l., *naszolya* OklSz. stb.) < ó-egyh. szláv *nosila* (seml. több. nom.: *lectica* Euch. Sin. 71., 72.), egyh. szláv *nosila* és (egyesben is) *nosilo* (vehiculum, feretrum, lectica), bolg. *nosila* és *nosilo* (tragbahre, tragbett), szerb-horv. *nòsila* és *nòsilo* id., szlov. *nosilo* id., t., cs. *nosidlo* id., lengy. *nosidło* id., or. *nosila* id. | *zabola* (alakv. *zabla*, *zábła* MTsz., *zablya* Oklsz.) < ASBÓTH szerint NyK. XXXVII. 361—68. egy szláv nyelvi *zobalo átvétele stb.

Mínthogy a m.-ban *-dl-*ből *-ll-* lett (vö. *hadlani* ~ *hallani*, *vadlani* ~ *vallani*, *üdeni* ~ *ülleneni*, *edleni* ~ *elleneni*), kétségtelen, hogy az a) alatt felsorolt szláv eredetű szavak csakis olyan nyelvből kerültek a magyarba, a hol *-dl-* a hang; ilyen szláv nyelv a szlovén egy része, továbbá a tót, a cseh és a lengy. nyelv. Viszont a b) alatt felsorolt szavak olyan szláv nyelvekből eredhetnek, a hol a cs., t. lengy., szlovén nyelv egy része *-dl-*-je

* Kétségtelen dolog, hogy e 4. §-ba más magyar szavak is tartoznak. Mínthogy azonban nem czélem most teljes hangtani összeállítást nyújtani, valamennyit nem sorolom elő.

helyén *-l-* a hang; ilyen nyelv a bolgár, a szerb-horvát, a szlovén nagy része, az orosz. Megjegyzem, hogy ha a magyarban van *motóla* és *motolla*, akkor az utóbbi a magyarban fejlődött s nem egy szláv nyelvi *-dl-* megfelelése.

6. §. A két nasalizált összsláv magánhangzónak ezek a megfelelései:

a) Összláv ρ (olv. $\bar{o}$) = ó-egyh. szláv ρ (olv. $\bar{o}$), bolg. α (nyelvjárási különbségekre vö. OBLAK, Mac. Stud. 18—23. l., MILETIĆ, Ostbulg. 68., 80. stb.), szerb-horv. *u*, szlov. *o* (nyelvjárási különbségekre vö. PÁVEL 29., 87., 112. l.), t. $u \sim \bar{u}$, cs. $u \sim \bar{u}$ ($i \sim \bar{i}$), lengy. $\varepsilon \sim \bar{\varepsilon}$, or. *u*.

Az idetartozó magyar szavakban ilyen megfeleléseket találunk: *'on* ($\sim om$) + kons. (pl. *dorong*, *gomba*, *szomszéd* stb.), *un* + kons. (pl. *munka*), *an* ($\sim am \sim \bar{a}n$) + kons. (pl. *parancsol*, *galamb*, *pisztráng* = *pisztráng*) stb.

b) Összláv ε (olv. $\bar{e}$) = ó-egyh. szláv ε (olv. $\bar{e}$), bolg. *e* (nyelvjárási különbségekre vö. OBLAK, Mac. Stud. 18—23. l., MILETIĆ, Ostbulg. 80. stb.), szerb-horv. *e*, szlov. *e* (nyelvjárási különbségekre vö. PÁVEL 10., 114. és lejjebb), t. *'a*, *a*, *ä*, cs. $a \sim \bar{a}$, $\bar{e} \sim ie$, $e \sim \bar{e}$, $\bar{i}$, lengy. *ie*, $\sim i\bar{e}$, or. *iä*.

Az idetartozó magyar szavakban ilyen megfeleléseket találunk: *en* ($\sim \bar{e}n$: $\bar{o}n$) + konson. (pl. *rend*, *szent*, *szerencse*, *lengyel* stb.), *én* + konson. (pl. *péntek*), *en* (pl. *szelemen*), *a* (pl. *atracsél*) stb.

En a magyarban való valamennyi megfelelést nem sorolom fel, nem pedig azért, mert teljesen magamévá teszem VONDRÁK véleményét, a ki az ó-egyházi szláv nasalizált vocálisok hangértékéről ezt mondja: „Auf die slav. Lehnwörter im Magyarischen... kann man sich nicht berufen, wie es MIKLOSICH tat, weil es sich nicht beweisen lässt, dass diese Worte nur aus dem Altkirchenslawischen entlehnt worden wären“ (Vergl. Gram. I. 114.). VONDRÁK véleményéhez való csatlakozásomat két dologgal okolom meg. Az egyik, hogy a nasalizált vocálisok a szláv nyelvekből (a lengyelt kivéve) csakis a nyelvtörténelmi korban vesztek el; áll ez különösen a cseh-szlovén-szerb-horv.-bolgár-orosz nyelvre. A bolgár és a szlovén nyelvjárásokban ma is vannak ez ejtésnek nyomai. A másik dolog, a mit fel kell hoznom, hogy az orosz eredetű *lengyel* szó *en*-je is ó-orosz $\bar{a}$ = $\bar{e}$ hangnak felel meg.

Végül még csak azt jegyzem meg, hogy a szláv ρ , ρ (= $\bar{o}$) és ε (= $\bar{e}$) azon nyelvekben, a melyekből mi kölcsönöztünk, aligha voltak nasalizált vocálisok (tehát $\bar{o}$, $\bar{e}$, illetőleg $\bar{u}$, $\bar{ä}$), hanem vagy nasalizált vocális + nas. consonansok, vagy pedig vocális + nasalis consonansok (tehát $\bar{o}$, $o + n$, $\bar{e}$, $e + n$, illetőleg u , $u + n$, $\bar{ä}$, $\bar{u} + n$). Ez utóbbi ejtés van ma is azokban a bolgár és szlovén nyelvjárásokban, a hol az ó-egyh. szláv nasalizált vocálisok nyomai kimutathatók (vö. OBLAK, Mac. Stud. 18. l., PÁVEL értekezésében vö. a *řošć* 87. l. és *ronšć* 131. l. írást és u. o. 114.).

7. §. Összláv, ó-egyh. szláv α , β .

a) Zárt szótaggá lett helyzetben:

α) Összláv z, ó-egyh. szláv z (a nyelvelmékekben később o is); bolg. z (nyelvjárási megfelelések o, a stb. lásd OBLAK Mac. Stud. 11—18., MLETIĆ, Ostbulg. 67—72. s más lapokon) | szerb-horvát-szlovénben körülbelül a XIII. századig z, azon túl što-nyelvj. a (a bolgárral érintkező területen u, o is БРОЧ Serb. Dial. 14.), ča-nyelvj. e ~ a, kaj-nyelvj. e, szlov. a ~ e: z (hazai szlov. ű, o, ě, é, a, u ~ ű PÁVEL 23., 46., 67.), t. e (nem lágyítja az előtte való mássalhangzót, nyelvj. o, a), cs. e (kiejtés, mint ja tóban), lengy. e (nem lágyítja az előtte levő mássalhangzót), or. o (körülbelül a XII. sz. óta).

Magy. o (részben régebb m. u-ból, vö. Bodon, Widdin régi m. Budán nevét s ez bolg.-szerb Bzdynz, de esetleg Bdynz-ből, buz-fa 1257-ből OklSz., mai bodzfa = bsz; holmu u-járól vö. MNy. VI. 15): bor-köles < *bwr, vö. or. borz szerb-horv. bār, szlov. bār, hazai szlov. bér (PÁVEL 46.), cs. ber (lásd BERN EtWb. 110.) | moh < *mzch., vö. or. mochs, bolg. mzh, cseh mech, t. mach ~ moch stb. | rozs < *rž, vö. bolg. rž (kiejtésben ma ržš), szerb-horv. rāž, szlov. rež ~ rž, cs. rež, t. raž ~ rež ~ rož stb. | stb.

Az ilyen o-ból illeszkedéssel lesz a [vö. aszot > aszat < *osz t vö. szlov. osat ~ oset, hazai szlov. ōsāt (PÁVEL 46.), lengy. oset | iszop, iszap < *iszp stb.], magyar szempontból magashangú szavakban az első szótagon túl előforduló z-nek magashang is lehet a megfelelője (vö. pēntek < *pētək, csütörtök < *četrvrtək stb.)

(Folytatjuk.)

MELICH JÁNOS.

Jegyzetek a „Sermones Dominicales“ Szótárához.

Sokérdemű tudósunknak, Szilády Áronnak legújabb nagy és kiváló munkáját bírálni, méltatni avatottabbak dolga lesz. Nincs szándékomban a szótári résznek sem hibáit, sem jelességeit apróra felsorolni. Célom csak az, hogy néhány szónak olvasásához, értelmezéséhez hozzászóljak s ezáltal tehetségem szerint én is hozzájáruljak becses nyelvelmünk használhatóságához, anyaga értékesítéséhez.

Azon egymásutánban haladok, mint Szilády Áron Szótára. Az egyes szók tárgyalásánál az első bekezdés mindig a Szótárból való odavágó idézet.

Ajelenségre. ad innuendum a yelenfegre.

Ugyanez a glossza közölve van *Jelenség* czímszó alatt is, A, vagy *Az* czímszónál azonban nincs. Ebből az látszik, hogy Szilády Áron lehetónek tartja azt, hogy a *jelenség* szónak lett volna egy *ajelenség* változata is. Nem kell bizonyítanom, hogy ez lehetetlen. De azért az *a yelenfegre* szóban az *a* betű nem jelentés nélkül való, nem orthographiai gondatlanságból vagy különösködésből oda került henyé betű, hanem az *a'* (*az*) mutató névmás jelölője. A megfelelő latin szöveg ez: *natura pluribus animalibus dedit auditum quam loquellam, loquellam enim solum animali rationali i. e. homini dedit ad innuendum, quod homo debet loqui discrete et rationaliter.* Ebben az *ad innuendum, quod* fordítható lenne ma így: